

Era bine cunoscut și în lumea slavă la Moscova, la Liov, la Kiev, și colaborează strâns cu confratele Petru Movilă. Fiind un mare cărturar și diplomat, Varlaam cunoștea autoritatea izvoarelor grecești, a modelelor și originalelor în lupta pentru culturalizarea poporului în limba lui și pentru întărirea ortodoxiei.

În toate operele sale a urmat nu numai ideologia noului curent umanisto-renascentist din cultura neogrecă împletită cu ideologia din colegiul Chievian, condus de Petru Movilă, dar Varlaam a tradus, a prelucrat și s-a inspirat în toate operele sale din operele scrise în neogrecă de Maximos Margunios, Ioanichie Cartanos și mai ales Damaschin Studitul¹. Alte opere neogrecești i-au servit doar ca model.

La astfel de scriitori se referă Varlaam în prefața Cazaniei, când spune că „alte popoare prin acei bărbați purtători de duh sfânt coboară sfânta Scriptură tot mai pre înțelesul oamenilor și scot cărți de învățătură bisericească pe limba lor ca să înțeleagă hieicine să învețe... cu atât mai virtuos pe limba noastră românească ce n-are carte pe limba sa cu nevoie iaste a înțelege cartea într-o altă limbă”².

Astfel de la acești scriitori a luat nu numai pilda de a introduce limba poporului în biserică și cultură, dar a preluat și exprimarea comparației scriiturii cu o grădină înpomată care nu trebuia să rămână închisă, ci să fie folosită de oameni. Deci *biblia* trebuie tradusă în limba poporului să fie citită și înțeleasă de oricine. Această comparație apare de mai multe ori în Cazanăia lui Varlaam, ca și în izvorul neogrec „*Cartea numită „Tezaurul”*”³, Βιβλίον ὀνομαζόμενον Θησαυρός, adică cele 36 de cuvântări ale lui Damaschin Studitul, cum vom demonstra mai departe.

De la acest scriitor și de la Maximos Margunios a redat Varlaam prin calc și expresia „*scoasă pre înțelesul a toată limba (românească)*” — adică a scris opera în *limba comună* a tuturor românilor, în limba vorbită. În versiunea slavă s-a spus „po obštii i proitii jazyk vlašski „*pe limba românească comună și curentă (vorbită)*”⁴. În originalul neogrec găsim expresiile, corespunzătoare: εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν sau κοινῆ φράσει

Deci la biruința introducerii limbii române vorbită de popor în biserică și cultură au contribuit și scriitorii acestui curent umanisto-renascentist din cultura neogrecă. Reprezentantul acestui curent în cultura română este Varlaam, pe care cercetătorul maghiar László Gáldi îl considera reprezentant al barocului românesc. Dar toate textele din Cazanăia lui Varlaam pe care László Gáldi le citează ca aparținând stilului baroc⁵, sînt traduse de Varlaam din cuvîntările lui Damaschin Studitul. Între altele, cercetătorul

¹ P. Olteanu, *Izvoare, originale și modele bizantino-slave în operele mitropolitului Varlaam*, în B.O.R., 1970, Nr. 1—2, p. 113—151.

² Varlaam, *Cazanăia*, Iași, 1643. Ed. J. Byck București, 1943, p. 5.

³ Θησαυρός και Δαμασκηνου του ὑποδιακονου Στουδίτου του Θεσσαλονικεως, Veneția, 1557—1558.

⁴ Varlaam, *Leastvița* (Scara), Ms. 6024, f. 1r. Biblioteca Academiei R. S. România, Dam. Studitul, Slova, Ms. 146 ibid.

⁵ László Gáldi, *Inceputurile prozei ritmice românești* în „Limba Română”, 5. X. 1961, p. 462—473.